

Управління культури, національностей релігій та туризму
Хмельницької облдержадміністрації
Хмельницька обласна універсальна наукова
бібліотека ім. М.Островського

**Науково-дослідна робота
в бібліотеках Хмельниччини
2013**

Вип. 9

Хмельницький
2014

Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини.
Вип. 9. / Хмельниц. ОУНБ ім. М.Островського. –
Хмельницький, 2014. – 48 с.

Видання висвітлює результати науково-дослідної роботи
колективу обласної універсальної наукової бібліотеки ім.
М.Островського та бібліотек області у 2013 році.

Друкується за рішенням Науково-редакційної ради обласної
ОУНБ ім. М. Островського, протокол № 17 від 4.12.2014 р.

Укладач: *Поліщук Н.П.*

Рецензент: *Маковська В.В.*

Науковий редактор: *Синиця Н.М.*

Вступ

Одним із пріоритетних напрямків діяльності бібліотек області є науково-дослідна робота. У 2013 році бібліотеки області взяли участь у загальнодержавних дослідженнях: **«Вивчення стану забезпечення міського населення України публічними бібліотеками»**, **«Документи на мовах національних меншин в краєзнавчій діяльності»** (для ХОУНБ ім. М.Островського) (організатори Національна парламентська бібліотека України, Національна історична бібліотека України).

Активною була участь бібліотек області в загальнообласних дослідженнях, таких як:

- **«Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з особливими потребами»** (експериментальне дослідження);
- **«Стан інформатизації публічних бібліотек області»** (локальна розвідка);
- **«Фаховий портрет бібліотечного спеціаліста області»** (регіональна розвідка);
- **«Послуги е-урядування в бібліотеці»** (анкетування);
- **«Стан мережі бібліотек області»** (вивчення).

За зібраними матеріалами досліджень, підготовлені статистичні таблиці, аналітичні записки, довідки які використовуються у плануванні роботи бібліотек області та для покращення їх діяльності.

Також протягом року працівниками ЦРБ (ЦМБ) області проведено 43 власних соціологічних дослідження.

**«Документи на мовах національних меншин
в краєзнавчій діяльності»
(всеукраїнське дослідження)**

У дослідженні взяли участь: відділи Хмельницької ОУНБ ім.М.Островського.

1. Документи мовами національних меншин:

Всього у фонді бібліотеки		Фонд краєзнавства		Місцевий друк	
<i>назва</i>	<i>примірників</i>	<i>назва</i>	<i>примірників</i>	<i>назва</i>	<i>примірників</i>
145490	436473	766	994	308	1563

2. Мовний склад краєзнавчих документів у фондах бібліотеки:

Мова	Назва	Прим.	Мова	Назва	Прим.
російська	877	1274	новогрецька		
білоруська	5	5	польська	8	11
болгарська	1	1	ромська	1	1
вірменська	5	5	румунська		
гагаузька			словацька		
ідиш	2	2	угорська	1	1
Кримсько татарська			русинська		
молдавська			караїмська		
німецька			кримчацька		

3. Документи мовами національних меншин за типами:

Документи	Назва	Примірників
наукові і науково-популярні	5679	17039
довідково-інформаційні	6893	20681
галузеві	86273	258821
художня література	46644	139932

4. Документи мовами національних меншин за видами:

Документи	Назв	Примірників
книги, в т.ч.	106648	341823
місцевий друк	885	2212
періодичні видання, в т.ч.	629	93418
місцевий друк	16	16
аудіовізуальні видання	823	1022
електронні видання	210	210

5. Хронологічні межі краєзнавчих документів (в тому числі місцевий друк) мовами національних меншин:

Документи	Назв	Примірників
до 1917 року (до 1939 року для західних областей)	30	30
1917 (1939) – 1990 рр.	397	619
з 1991 року	464	642

«Послуги е-урядування в бібліотеці»

(анкетування)

Метою експериментального онлайн-дослідження було: виявити найбільш популярні серед користувачів бібліотеки види послуг е-урядування, з метою їх ефективної популяризації серед потенційних користувачів, а також дослідити потреби відвідувачів бібліотеки для вдосконалення надання відповідних послуг.

Завданням дослідження було:

1. Дослідити думку користувачів щодо якості надання послуг е-урядування.
2. Виявити найбільш пріоритетні послуги е-урядування.
3. Вивчити потреби користувачів у послугах е-урядування.

Об'єктом дослідження були користувачі бібліотек. На першому етапі у дослідженні брали участь користувачі, які мають акаунти у соціальній мережі Facebook та електронні скриньки.

Предметом дослідження стали потреби користувачів в послугах які пропонує е-урядування та ступінь їх задоволення враховуючи ресурси ХОУНБ та бібліотек області, їх думки, оцінки, пропозиції.

Практична новизна дослідження полягала у розробці рекомендацій, у висновках і узагальненнях, які направлені на задоволення інформаційних е-потреб користувачів.

Методика дослідження

Вирішення поставлених завдань вимагало застосування інноваційного методу дослідження, а саме використання соціальних мереж та Google-форми, та методу анкетування.

База дослідження.

Дослідження було проведене на базі ХОУНБ імені Миколи Островського, ЦРБ Віньковецького, Городоцького, Дунаєвецького, Кам'янець-Подільського, Полонського, Старокостянтинівського, Ярмолинецького районів, ЦМБ міст Хмельницький і Нетішин та Гуменецької, Староушицької, Слобідко Кульчівецької і Колибаївської сільських бібліотек Кам'янець-Подільського району.

Аналіз результатів

Анкетування проводилось у два етапи:

- перший етап проводився протягом тижня серед тих користувачів, які користувались послугами е-урядування в бібліотеці імені Миколи Островського за допомогою Google-форми.

За висновками першого етапу 75 % задоволенні якістю надання послуг. Найбільш корисними для себе користувачі бібліотеки вважають послуги з галузей житлово-комунального господарства – 33 % та освіти – 27 %. Більшість опитаних отримують в бібліотеці всю потрібну для себе інформацію з даного питання, але додатково бажають отримувати послуги і з галузі соціальної політики.

Другий етап проводився серед користувачів ЦРБ, ЦМБ та сільських бібліотек, які користувались послугами е-урядування в бібліотеках області (опитано 90 респондентів).

За висновками другого етапу 71,1 % опитаних респондентів знають про послуги е-урядування і користувались ними в

бібліотеці, 28,9 % опитаних не користуються послугами. 75 % з тих, що користуються послугами е-урядування задоволені їх якістю. Найбільш корисними для себе користувачі бібліотеки вважають послуги з галузей житлово-комунального господарства – 38,9 %, соціальної політики – 35,6 %, медицини – 32,2 %.

Більшість опитаних отримують в бібліотеці всю потрібну для себе інформацію з даного питання, але додатково бажають отримувати послуги з галузі **житлово-комунального господарства** (здійснювання платежів з ЖКГ), **соціальної політики** (оформлення заявки на пенсійне забезпечення, оформлення заявки на отримання субсидій, голосування на виборах, спілкування з органами влади).

«Вивчення інформаційних потреб користувачів та задоволення їх запитів»
(анкетування)

Метою дослідження було: вивчення дії читачів в певних умовах читацького середовища, їх смаки та попит на послуги відділів ОУНБ.

Завдання дослідження: було визначити перспективні напрямки, форми і методи подальшого удосконалення обслуговування читачів, відповідно до їх запитів і інтересів.

Об'єктом дослідження стали користувачі бібліотеки, бібліотечні працівники, система бібліотечного обслуговування.

Предметом дослідження визначено читацькі потреби на літературу та ступінь їх задоволення інформаційними ресурсами ХОУНБ, їх думки, оцінки, пропозиції.

Практична новизна дослідження полягала у розробці рекомендацій, у висновках і узагальненнях, які направлені на задоволення інформаційних потреб користувачів.

Методика дослідження

Дослідження проводилось методом спостереження, бесіди з користувачами бібліотеки, опитування їх, щодо соціально-демографічної ознаки, експертної оцінки (власного погляду на дану проблему) протягом 2012 року. Для реалізації дослідження був розроблений бланк спостереження за

поведінкою читача під час вибору літератури, та скринька побажань з пропозиціями щодо покращення обслуговування в бібліотеці.

Базою дослідження була ХОУНБ ім. М.Островського:

- відділ абонементу;
- відділ читального залу гуманітарного профілю;
- відділ мистецтв;
- відділ краєзнавства;
- відділ виробничої літератури.

На кожного відвідувача заповнювалась окрема картка, де відзначались їх соціально-демографічні ознаки: стать, вік, освіта, рід занять, рік запису у бібліотеку, кількість відвідувань за рік.

Було опитано 47 респондентів за якими велось спостереження, 34 (72,3 %) опитаних – жінки, 13 (27,7 %) опитаних – чоловіки. Спостереження велось скрите, всі дані про соціально-демографічний стан користувача використовувались лише з метою проведення дослідження.

*Таблиця № 1.
Результати спостереження за читачем
під час вибору літератури*

№пп	Варіанти відповідей	Кількість
1.	Відразу звертається до бібліотекаря із запитом на конкретну книгу	16 (34 %)
2.	Відразу звертається до бібліотекаря із невизначеним запитом (почитати для душі)	4(8,5%)
3.	Розглядає книги, що повернули інші читачі	3(6,4 %)
	Звертається до каталогів чи картотек	18 (38,3 %)
5.	Підходить до стелажа і вибирає книги	6 (12,8 %)
6.	Звертається до бібліотекаря за допомогою після того, як подивився книги на стелажі	2 (4,3 %)

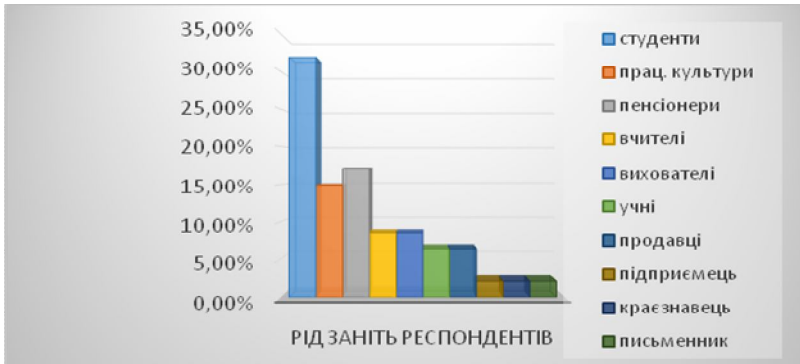
7.	Вибирає літературу самостійно і звертається до бібліотекаря лише для запису книг до читацького формуляра	<i>не було таких</i>
8.	Цікавиться літературою, що представлена на книжкових виставках, полицях, стендах і т.д.	8 (17 %)
9.	Інші дії: звертається до ресурсів мережі Інтернет	16 (34 %)

Підбиваючи **підсумки** потрібно зазначити, що більшість респондентів надають перевагу книгам. Далі йдуть газети, а потім журнали. Ну і звісно велика кількість респондентів відвідують інтернет-центр.

Читання художньої літератури поки що для багатьох залишається частиною духовного життя.

Кожний шостий респондент бере книги з виставок що діють у бібліотеці. Також розвинута така проблема, як «прихований читач»; багато читачів беруть книги для своїх близьких. А також кожний четвертий читач користується інтернетом як джерелом інформації. Про більшість книг вони взнають саме звідти. І приходять вже з конкретним запитом.

12 (25,5 %) респондентів є постійними відвідувачами бібліотеки (вчителі загальноосвітніх шкіл, вчителі музики, краєзнавець, письменник, пенсіонери). Вони відчують себе вільно у бібліотеці. Звертаються до бібліотекаря з чітким запитом потрібної їм книги.

Мал. №1. Діаграма «Рід зань респондентів»

Більша половина респондентів, які стали учасниками дослідження це студенти, або люди, які працюють у сферах освіти, культури і т.д., тобто у галузях, потребуючих постійного удосконалення своїх знань. Тому бібліотека для них є основним джерелом де вони можуть почерпнути щось нове для своєї професії, удосконалити свої знання.

«Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з особливими потребами»
(загальнообласне дослідження)

Метою дослідження стало: дослідити зміни в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні людей з особливими потребами в бібліотеках регіону з урахуванням рекомендацій попереднього дослідження.

Завдання дослідження:

- виявити користувачів з особливими потребами;
- вивчити думки та пропозиції респондентів щодо обслуговування користувачів з особливими потребами в бібліотеках області;
- виявити мотиви звернення даної категорії користувачів до бібліотек;
- вивчити думку користувачів, щодо створення у бібліотеках консультаційних пунктів;

- налагодити відносини з даними верствами населення, залучити їх до бібліотеки;

- визначити перспективні напрямки, форми і методи подальшого удосконалення обслуговування відповідно запитів та інтересів користувачів;

Об'єктом дослідження стали користувачі бібліотек області та ХОУНБ, заклади та установи з якими співпрацюють бібліотеки, щодо обслуговування даної категорії користувачів, бібліотечні працівники, система бібліотечного обслуговування.

Предметом дослідження є потреби користувачів з обмеженими можливостями та ступінь їх задоволення документально-інформаційними ресурсами фондів ХОУНБ та ЦБС області, заходами, що проходять у бібліотеці їх думки, оцінки, пропозиції.

Методика дослідження

Вирішення поставлених завдань вимагало застосування методів анкетування, аналізу статистичної інформації та бібліотечної документації. Для реалізації дослідження була розроблена анкета для користувачів (дод. № 1), анкета для бібліотекаря (бібліотеки учасниці) (дод. № 2), статистична таблиця для бібліотекаря (бібліотеки учасниці) (дод. № 3) і аналітичну довідку з відповідями на поставлені питання (дод. № 4).

Бази дослідження.

Дослідження було проведене на базі бібліотек:

- ХОУНБ ім. М. Островського;
  - 84 бібліотеки учасниці:
- Білогірська ЦРБ та б-ки смт. Ямпіль, с.Переросле, с.Мала Боровиця;
  - Віньковецька ЦРБ та бібліотеки с.Дашківці, с.Осламів;
  - Волочиська ЦРБ та бібліотеки с.Копачівка і Волочиськ 1;
  - Городоцька ЦРБ та бібліотеки с.Лісоводи, с.Немиренці;
  - Деражнянська ЦРБ та бібліотеки с.Мазники, с.Лозове;
  - Дунаєвецька ЦРБ та бібліотеки с.Лисець, с.Підлісний Мукарів;
  - Ізяславська ЦРБ та бібліотеки с.Клубівка, с.Радошівка;
  - Кам'янець-Подільська ЦРБ та бібліотеки смт.Стара Ушиця, с.Грушка;

- Красилівська ЦРБ та бібліотеки м.Красилів, с.Михайлівці;
- Летичівська ЦРБ та бібліотеки с.Лисогірка, с.Трибухівка;
- Новоушицька ЦРБ та бібліотеки с.Струга, с.Куражин;
- Полонська ЦРБ та бібліотеки смт.Понінка, с.Роговичі;
- Славутськ ЦРБ та бібліотеки с.Берездів; с.Старий Кривин;
- Старокостянтинівська ЦРБ та бібліотеки с.Воронківці, с.Григорівка;
- Старосинявська ЦРБ та бібліотеки с.Олексіївка, с.Харківці;
- Теофіпольська ЦРБ та бібліотеки с.Базалія, с.Святець;
- Хмельницька ЦРБ та бібліотеки с.Грузевиця, с.Розсоша;
- Шепетівська ЦРБ та бібліотеки смт.Гриців, с.Михайлочка;
- Кам'янець-Подільська ЦМБ та бібліотеки-філії № 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8;
- Хмельницька ЦМБ та бібліотеки-філії № 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17;
- Старокостянтинівська міська бібліотека для дорослих, міська бібліотека для дорослих і дітей, міська бібліотека для дітей;
- Шепетівська міська бібліотека № 1 та № 2.

Аналіз результатів

У дослідженні взяло участь **786** респондентів (користувачів з обмеженими можливостями) віком від 14 до 80 років, з **84** бібліотек учасниць – 45,9 % чоловіків і 48,9 % жінок.

Найбільше респонденти звертаються до бібліотеки з освітньою, культурно-просвітницькою – 71,8 %, виробничою – 12,7, науковою – 2,5 % та іншою – 13 % метою. Користуються вони при цьому найбільше інтернет-центром 48,9 % з усіх опитаних. Потім йдуть центри регіональної інформації - 42,2 %. Лише 4,2 % відвідують громадські приймальні при бібліотеках та 2,9 % респондентів відвідують центри європейської інформації.

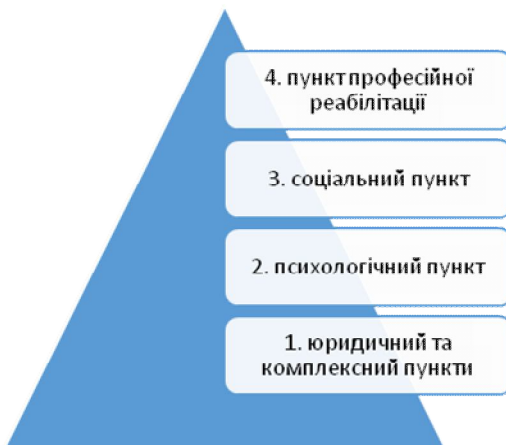
Також з відповідей видно, що є необхідність у створенні *на базі бібліотек консультаційних пунктів, з чітко визначеними графіками роботи:*

на 1-му місці – юридичний та комплексний;

на 2-му місці – психологічний;

на 3-му місці – соціальний;

на 4-му місці – професійної реабілітації.

Мал. №2. «Консультаційні пункти на базі бібліотек для користувачів»

74,3 % користувачів даної категорії задовільняють фонди бібліотек, 23,7 % не задовільняють.

26,5 % респондентів використовують бази даних, що є у бібліотеках, 17 % також користуються книгами та журналами на CD, на що слід звернути увагу при комплектуванні фондів бібліотек.

Серед тих хто користується базами даних, респонденти вказали такі бази:

- систематичною картотекою статей користуються 9 % респондентів;
- краснавчою – 4,8 %;
- каталоги – 1,4 %;
- законодавчою – 1,4 %;
- сценаріїв – 1 %;
- розпорядженнями РДА – 1 %;
- видатні люди – 1 %;
- письменники рідного краю – 0,5 %;
- нові книги – 0,5 %;
- пам'ятки архітектури – 0,5 %;
- електронною картотекою статей – 0,5 %;

- нових надходжень – 0,5 %;
- історія краю – 0,5 %.

56,5 % респондентів з усіх опитаних не відповіли на дане запитання. Що свідчить про те що користувачі бібліотек не володіють інформацією про наявність баз даних у бібліотеках, або просто не компетентні в даному питанні.

Також 29,8 % респондентів вказали, що звертаються до сайтів та блогів бібліотек. Що свідчить про вміння користуватись комп'ютерами і необхідність наповнення бібліотечних сайтів (блогів) інформацією для даної категорії користувачів.

Мал. №3. Діаграма: *«Динаміка використання респондентами сайтів (блогів) бібліотек»*

Найбільш запитуваною інформацією для них є:

- інформації про роботу бібліотеки, її послуги, заходи – 94 % усіх опитаних;
- послугами віртуальної довідки – 13,7 %;
- використання електронного каталогу, щоб заощадити час при отриманні літератури в бібліотеці – 12,8 %;
- використання послуг електронної доставки документів – 3,4 %.

Ще респонденти бажають бачити в бібліотеці важливу для них інформацію:

по-перше – нові законодавчі матеріали з питань життєдіяльності людей з особливими потребами (пенсіонерів, інвалідів, безробітних, дітей);

по-друге – соціальні, педагогічні і психологічні центри, які займаються проблемами людей з вадами здоров'я;

по-третьє – перелік медико-реабілітаційних центрів в Україні і за кордоном.

54,6 % респондентів радо відвідували б у бібліотеці день спілкування, на що слід звернути увагу при плануванні соціокультурних заходів для даної групи користувачів бібліотек. Виставки-персоналії про людей, які, ставши інвалідами, продовжують плідно працювати, відвідали б 31,2 % опитаних.

А також респонденти готові самі взяти участь у роботі бібліотеки:

▶ як учасник соціокультурних заходів – 40,6 % респондентів;

▶ як член громадської ради бібліотеки – 19,5 %;

▶ як добровільний помічник в обслуговуванні користувачів (книгоношення, волонтер) – 15,4 %;

▶ як консультант – 3,2 %. З тем: психологічна, юридична, фінансова допомога, сільське господарство, огородинство, бджолярство та консультації з комп'ютерної грамотності.

▶ як спонсор, чи добровільний помічник в господарських питаннях – 2,8 %.

Мал. №4. Діаграма: «Готовність респондентів брати участь у роботі бібліотеки»

З одержаних відповідей від бібліотекарів дослідження показало що **3858** інвалідів є читачами бібліотек та **333** дітей інвалідів є читачами бібліотек. Дана категорія виділена окремою групою у **66,7 %** бібліотеках учасницях дослідження, що дає можливість швидкого та якісного обслуговування користувачів з особливими потребами. **86,9 %** бібліотек здійснюють позастаціонарне обслуговування таких користувачів, і це **11,6 %** користувачів, що не можуть відвідати бібліотеку самостійно.

В роботі з користувачами найбільш дієвими є такі форми роботи як:

- бесіди – у **53,6 %** бібліотеках,
- дні спілкування, години спілкування – **23,8 %**,
- дні інформації, години інформації – **21,4 %**,
- години милосердя, уроки доброти – **15,5 %**;
- індивідуальне інформування – **11,9 % та інші.**

Дослідження також показало, що в бібліотеках області діють клуби (об'єднання за інтересами), членами яких є переважно інваліди:

- літературне об'єднання **«Обрій»** діє у Волочиській ЦРБ;
- клуб **«Здоров'я»** у Дунаєвецькій РБ;
- об'єднання **«Надія»** у бібліотеці с. Підлісний Мукарів Дунаєвецького району;
- клуб за інтересами **«Повір у себе»** у Летичівській ЦРБ;
- клуб **«Світлиця»** та **«Родовід»** у Новоушицькій ЦРБ;
- клуб **«Писанка»** у бібліотеці с.Струга Новоушицького району;
- клуб **«Порадниця»** у бібліотеці с.Куражин Новоушицького району;
- клуб **«Пам'ять»** (інваліди Великої Вітчизняної війни) у Полонській ЦРБ;
- громадський клуб **«Оберіг»** у Славутській ЦРБ;
- краєзнавчий клуб **«Витоки»**, літературно-мистецька студія **«Доля»**, літературно-мистецьке об'єднання **«Відродження»**, клуб за інтересом **«Людина. Природа. Здоров'я»** у Шепетівській ЦРБ;
- літературно-мистецька вітальня **«Вчимося цінувати прекрасне»** у Кам'янець-Подільській ЦМБ;

- літературне об'єднання **«Розмай»** у Кам'янець-Подільській філії № 3;
- дозвілєве об'єднання **«На крилах душі»** у Кам'янець-Подільській філії № 5;
- дитячий гурток **«Книга і лялька»** у Кам'янець-Подільській філії № 6;
- літературний гурток **«Зелений пагін»** у Кам'янець-Подільській філії № 8.

Також бібліотекарі використовуються в обслуговуванні інноваційні форми бібліотечної роботи:

- створення віртуальних виставок;
- скайп-спілкування з даною категорією користувачів;
- надається доступ до електронних ресурсів (доступ до мережі Інтернет);
- створено бази даних у програмі Ірбіс для даної категорії користувачів;
- проведення тренінгів з комп'ютерної грамотності.

Для більш якісного обслуговування бібліотекарі використовують інформаційні ресурси з книжкового фонду, періодичні видання, інтернет-ресурси, різні тематичні папки що створені та постійно поновлюються працівниками бібліотек.

Також бібліотекарі підготували і видавали протягом останніх трьох років видання, орієнтовані на дану групу користувачів і членів їх сімей:

- методичні поради по обслуговуванню людей з обмеженими можливостями **«Повір у себе»** (Волочиська ЦРБ);
- методичні рекомендації **«Людським теплом і добротою хай зігриваються серця»** (Городоцька ЦРБ);
- біографічний нарис **«Наперекір долі»** (Деражнянська ЦРБ);
- методичні рекомендації бібліотечним працівникам **«Робота бібліотек по обслуговуванню людей з обмеженими потребами»**, зібрано папку краєзнавчих матеріалів сільських бібліотек **«Милосердя не має меж»** (Дунаєвецька ЦРБ);
- інформаційні списки літератури **«Держава і соціальний захист населення»**, **«Нові законодавчі акти на сторінках преси»** (Красилівська ЦРБ);

- методичні матеріали на допомогу бібліотекарям **«Реабілітація книгою: бібліотечне обслуговування громадян з особливими потребами»** (Полонська ЦРБ);
- папки-конволюти: **«Соціальний захист»**, **«Інформація про працевлаштування»**, **«Інформація про навчання»** та методичні поради **«Ці люди потребують милосердя»** (Шепетівська ЦРБ);
- бюлетені: **«Квіти в твоєму житті»**, **«Моє хобі – вишивка»**, **«Вироби з бісеру»** (Грицівська міська бібліотека Шепетівська ЦБС);
- тематичний список **«Здоровий спосіб життя»** (Хмельницька МЦБ);
- тематичний список **«Соціальний захист населення»** (Хмельницька бібліотека-філія № 2);
- рекомендаційний список **«Прочитайте разом із дитиною»** (Хмельницька бібліотека-філія № 4);
- вебліографічні списки **«Як стати творцем свого життя»**, **«Дізнайся більше про свої права і обов'язки»** (Хмельницька бібліотека-філія № 7);
- інформаційний список **«Що таке толерантність?»** (Хмельницька бібліотека-філія № 10);
- буклет **«Здоровий спосіб життя»** (Хмельницька бібліотека філія № 12);
- інформаційний список **«Життя – це рух, здоров'я і краса»** (Хмельницька бібліотека-філія № 13);
- анотований список **«Вивчай права, не забувай про обов'язки»** (Хмельницька бібліотека-філія № 14).

Задля комфортного середовища для інвалідів є пандус у 53,6 % бібліотеках учасницях дослідження. У 16,6 % бібліотеках учасницях дослідження є кнопки виклику, спеціальні місця та пандуси, виділено частину фонду для зручного обслуговування користувачів з особливими потребами. І у 29,8 % бібліотеках немає ніяких умов.

При здійсненні роботи з користувачами, що мають обмежені фізичні можливості бібліотеки співпрацюють з установами та організаціями:

- районною/міською радою;
- районною держадміністрацією;
- сільською/селищною радою;
- управлінням/відділом праці та соціального захисту;
- управлінням юстиції;
- управлінням пенсійного фонду;
- управлінням охорони здоров'я;
- територіальним центром соціального обслуговування;
- районним центром зайнятості;
- ФАП (фельдшерсько-акушерським пунктом);
- сімейною амбулаторією;
- санаторіями;
- сільським будинком культури;
- організацією ветеранів;
- спілкою чорнобильців;
- ТОВ Червоного Хреста;
- УТОС (українським товариством сліпих);
- будинками – інтернатами для громадян похилого віку та інвалідів;
- соціальними працівниками;
- психологами школи;
- службою для дітей, сім'ї і молоді;
- технікумами;
- школами/школами-інтернатами;
- школами мистецтв;
- громадськими організаціями;
- благодійними організаціями;
- навчально-реабілітаційними центрами.

36,9 % бібліотек проводять професійно-навчальні заходи ***покликані підвищити ефективність роботи з обслуговування інвалідів:***

- районний семінар «Робота сільських бібліотек по обслуговуванню людей з особливими потребами» (Дунаєвецька ЦРБ);

- під час методичних днів надавались консультації бібліотечним працівникам району по організації обслуговування людей з особливими потребами (Красилівська ЦРБ);
- проводився семінар-практикум, школа професійної майстерності, ділові ігри (Новоушицька ЦРБ);
- методичний день для бібліотекарів району **«Бібліотечне обслуговування громадян з особливими потребами»** (Полонська ЦРБ);
- семінар **«Бібліотека – центр реабілітації та інтеграції в суспільстві людей з особливими потребами»** (б-ки Старокостянтинівської ЦБС);
- тренінг для працівників системи **«Особливі потреби чи потреби уваги і любові»** (Хмельницька ЦМБ).

Також працівники бібліотек, які давали відповіді на питання анкети, вказали теми по яких їм необхідні додаткові методичні матеріали:

- інноваційні форми і методи роботи з користувачами з особливими потребами;
- матеріали на допомогу проведення соціокультурних заходів для даної категорії користувачів;
- особливості обслуговування користувачів з особливими потребами, зокрема з вадами слуху, зору та глухонімих;
- допомога адаптації у середовищі даної категорії користувачів;
- робота об'єднань за інтересами для даної категорії користувачів;
- психологічні особливості обслуговування.

77,4 % респондентів (бібліотек) залучають волонтерів до роботи з користувачами. А також у 6 % бібліотек діють громадські приймальні та консультаційні пункти:

- громадська приймальня (с.Лисогірка та Трибухівка Летичівського р-ну);
- пункт «Ваш консультант» (Новоушицька ЦРБ);
- громадська правова приймальня для малозабезпечених верств населення (Славутська ЦРБ);

- пункт юридичної консультації (Хмельницька ЦРБ);
- консультаційний пункт Шепетівської ОДПІ (Шепетівська ЦРБ).

Мал. №5. Діаграма: «Динаміка наявності діючих громадських приймалень та консультаційних пунктів у бібліотеках для користувачів з особливими потребами»

Також бібліотекарі ведуть тематичні бази даних (картотеки) та накопичують папки для більш повного і швидкого обслуговування користувачів:

бази:

- **читач** – у 17,9 %, а саме у бібліотеках м. Хмельницького;
- **краєзнавство** – ведуться у 13,1 % бібліотеках учасниця дослідження;
- **законодавство** – ведуться у 7,1 % бібліотеках;

картотеки:

- **краєзнавство** – ведуться у 42,9 % бібліотеках;
- **систематична картотека статей** – 35,7 %;
- **періодичні видання** – 26,2 %;
- **обліку користувачів з обмеженими можливостями** – 19 %;
- **законодавчих матеріалів** – 7,1 %;
- **персоналії** – 4,8 %;
- **сценаріїв** – 3,6 %;
- **письменників лауреатів** – 3,6 %;

- індивідуальної та групової інформації – 3,6 %;
- для вас пільговики – 3,6 %;
- історія – 2,4 %;
- видатні особи України – 1,2 %;
- рецепти народної медицини – 1,2 %;
- рідкісні та цінні видання – 1,2 %;
- корисної соціальної інформації – 1,2 %;
- «Люби і знай свій рідний край» – 1,2 %;

папки:

- пенсійна реформа – ведуться у 2,4 % бібліотеках;
- соціальний захист населення – 2,4 %;
- адреси центрів, відділень для людей з особливими потребами – 1,2 %.

76,2 % усіх опитаних бібліотекарів вказали, що в першу чергу при обслуговуванні користувачів з особливими потребами бібліотекар повинен володіти професіоналізмом в цілому; 52,4 % усіх опитаних вказали, що необхідні також базові медичні знання; для 38,1 % необхідний високий рівень універсальних знань; 34,5 % вказали на знання з психології і педагогіки; для 13,1 % необхідні знання в області сучасних технологій і 19 % вказали що потрібно володіти мовою жестів.

91,7 % усіх опитаних вважають що бібліотека в роботі з користувачами з особливими потребами повинна виконувати по-перше інформаційну функцію. І лише потім безпосереднє забезпечення літературою, організація дозвілля, освітньо-виховну функцію, соціально-реабілітаційну, координаційну.

Рекомендації

Щоб якісно надавати послуги користувачам з особливими потребами (інвалідам) у бібліотеках області рекомендується:

- ▶ систематично вивчати потреби в інформації даної категорії користувачів;
- ▶ сформувати зони/полички (окремо виділені фонди) у бібліотеках з літературою, тематичними папками, щодо законодавства, пільг, працевлаштування, покращення здоров'я

та іншої інформації необхідної для задоволення потреб користувачів, що також буде у доступному місті;

▶ створити при бібліотеках спеціальні інформаційні центри (пункти) для людей з особливими потребами, де прийматимуть юристи, психологи, соціальні працівники та інші спеціалісти;

▶ створити та продовжувати наповнювати спеціальну картотеку, яка б містила інформацію: ПІБ, адреса, телефон, вік, інтереси та вид обслуговування, який необхідний користувачу (в бібліотеці чи вдома) для більш швидкого і якісного обслуговування користувачів;

▶ співпрацювати з радами ветеранів та товариствами інвалідів;

▶ залучати волонтерів та інші організації до співпраці, проводити спільні соціокультурні заходи;

▶ організовувати виставки творчості та зустрічі з відомими людьми, які також мають особливі потреби;

▶ забезпечити вільний доступ до інформаційних ресурсів Інтернету (створити спеціальні робочі місця);

▶ проводити навчання основ комп'ютерної грамотності та використання інформаційних технологій Інтернету.

* * *

З метою з'ясування ролі і місця книги та Інтернету у житті мешканців району серед користувачів бібліотек **Волочиської ЦБС** проводилось анкетування **«Книга та Інтернет: спільники чи суперники»**.

В анкетуванні брали участь користувачі віком від 15 років. Інтернет-центри для цієї вікової категорії діють у трьох бібліотеках системи (ЦРБ, с. Користова, смт. Війтівці). В опитуванні взяли участь 15 користувачів бібліотечних Інтернет-центрів, які вказали, що для задоволення своїх інформаційних потреб вони всі використовують мережу Інтернет. Із числа загальної кількості респондентів користуються мережею Інтернет: щоденно – 3, декілька разів на тиждень – 12.

Для задоволення своїх інформаційних потреб 66,6 % використовують пошукові системи Інтернету, 22 % – книги, 10,4 % періодичні видання, 1 % – аудіовізуальні документи.

85,7 % доповнюють інформацію з Інтернету інформацією з друкованих джерел, майже завжди доповнюють 14,3 %.

Не дивлячись на стрімкий розвиток інформаційних технологій книга займає важливе місце у житті 71,4 % опитаних, дуже важливе – 14,3 %, важливе поки навчаються для – 14,3 %.

Інтернет займає важливе місце у житті 15 % опитаних, дуже важливе – 42,5 %, не дуже важливе – 42,5 %.

42,5 % опитаних вважають, що Інтернет може бути конкурентом книзі, не може 30,2 %, можливо – 27 %.

Для написання реферату чи курсової 57,1 % респондентів використовують інформацію як з Інтернету так і з друкованих джерел, 43,9 % користуються тільки Інтернетом.

На читання друкованих джерел інформації 71,4 % опитаних витрачають від 30 хв., від 1 до 2 годин – 22,4 %, менше 30 хв. – 6,2 %.

На користування електронними носіями інформації витрачають від 30 хв. до 1 години – 26,6 %, 1-2 години на день 66,6 %, 2-4 години – 6,8 %.

Респонденти вбачають перевагу в традиційних носіях інформації у можливості логічного мислення, мовного збагачення, аналізу і порівняння, достовірності інформації, незалежності від джерел енергії.

100 % опитаних більше довіряють інформації з друкованих джерел.

6,6 % респондентів вважають, що в майбутньому Інтернет може замінити книгу, нізащо – 8,2 %, швидше ні - 85,2 %.

13,3 % користувачів вважають, що книга та Інтернет суперники, 20 % – спільники, 66,7 % - доповнюють одне одного.

В анкетуванні взяло участь 15 осіб, з яких за віком: 14-17 років – 3 респонденти, 18-25 років – 6, понад 30 років – 6 осіб.

За освітою: базова загальна – 1 респондент, повна середня освіта – 4, неповна вища освіта – 2, базова вища освіта – 7, повна вища освіта – 1.

Також проведено відповідне дослідження для потенційних користувачів бібліотечних Інтернет-центрів. Роздано 24 анкети. Із них персональний комп'ютер наявний у 70,8 % опитаних, у 29,2 % – комп'ютер відсутній.

Навики роботи на комп'ютері мають 17 (70,8 %) респондентів, із них 14 (82,4 %) осіб – користуються Інтернетом, 3 (17,6 %) – не користуються. Не мають таких навиків, але мають намір придбати 29,2 %.

Із тих, хто користується мережею Інтернет переважна більшість – 85,7 % користуються вдома, 14,3 % у друзів, знайомих.

Не користуються мережею Інтернет по причині відсутності вільного доступу та через відсутність навичок роботи в інформаційних мережах.

87,5 % опитаних хотіли б користуватися мережею Інтернет в бібліотеці, 12,5 % – не визначилися.

Для задоволення своїх інформаційних потреб опитуванні найчастіше використовують книги та періодичні видання – 83,3 %, періодичні видання – 4,1 %, книги, періодичні видання та пошукові системи Інтернету – 12,6 %.

Серед причин, які спонукають користувачів читати друковані видання респонденти називають:

- отримання задоволення від читання – 15;
- навчання – 10;
- самоосвіта – 8;
- потреба душі – 6;
- професійна необхідність – 1;
- інше – 1.

При зверненні в бібліотеку завжди отримують необхідну інформацію 37,5 % респондентів, практично завжди отримують – 62,5 %.

В разі, якщо бібліотека не задовольняє інформаційні потреби респонденти звертаються:

- до мережі Інтернет – 20;
- до друзів – 10;
- до інших бібліотек – 7.

На думку респондентів бібліотека в першу чергу повинна формувати якісний склад книжкового фонду – 12,5 %, доступ до мережі Інтернет – 28,3 %, все одночасно – 59,2 %.

Серед опитаних переважають респонденти жіночої статі – 62,5 %, 27,5 % – чоловічої статі.

За віком:

14-17 років – 16,6 %, 18-25 років – 50 %, понад 30 років - 33,4 % .

За освітою:

- базова загальна – 16,6 %;
- повна загальна середня освіта – 8,4 %;
- професійно-технічна освіта – 8,4 %;
- неповна вища освіта – 29,2 %;
- базова вища – 16,6 %;
- повна вища освіта – 20,8 %.

Проаналізувавши анкети, зроблено **висновок**, що книга та Інтернет скоріше спільники ніж суперники. Переважна більшість опитаних більше довіряє друкованим виданням ніж інформації на електронних носіях. Для задоволення інформаційних потреб використовують як друковану так і інформацію в електронному вигляді.

Бібліотека повинна розвивати наступні напрямки роботи:

- якісне формування фонду друкованих видань;
- розширення доступу до мережі Інтернет;
- вироблення навичок роботи в інформаційних мережах як в бібліотечних працівників, так і в користувачів бібліотек.

* * *

Городоцькою ЦБС проведено соціологічне дослідження *«Молодь і сучасна українська книга»*. За результатами дослідження була відтворена картина інтересу до сучасної української літератури та динаміки читання її молоддю.

Метою соціологічного дослідження було з'ясувати мотиви читання молоддю сучасної української літератури, виявити можливості бібліотек, які працюють з юнацтвом та молоддю, по залученню до читання української літератури.

В анкетуванні взяли участь біля тисячі респондентів, серед яких 63 % молодь віком від 15 до 25 років, 21 % – бібліотекарі та 16 % – вчителі.

На перше питання про знайомство з сучасною українською літературою 48 % респондентів відповіли стверджувально, 25 %

читачів як малознайомі з нею та 27 % зовсім незнайомі з сучасною українською літературою.

На прохання назвати авторів та книги, що були прочитані, 46 % не змогли відповісти, 28 % назвали автора та його твір, а 26 % змогли назвати лише автора.

Серед названих – М.Матіос «Солодка Даруся», Л.Костенко «Маруся Чурай», «Записки українського сумашедшого», А.Кокотюха «Темна вода» та «Шлюбні ігрища жаб», М. та С.Д'яченки «Долина совісті», І.Роздобудько «Гудзик» та «Зів'ялі квіти викидають», В.Чемерис «Ї звали янголом смерті», О.Забужко «Казка про калинову сопілку» та «Сестро, сестро...» та інші.

Наступним питанням було «Говорять Вам що-небудь такі імена? Якщо «так» – назвіть їхні твори».

–Л.Костенко – для 87 % опитаних поетеса відома саме як авторка поеми «Маруся Чурай»;

–П.Загребельний – 72 % назвали романи «Диво», «Євпраксія», «Роксолана», «Тисячолітній Миколай», «Переходимо до любові», «Юлія, або Запрошення до самогубства»;

–Ю.Андрухович – 9 % опитаних знайомі з романами «Дванадцять обручів», «Таємниця замість роману»;

–Г.Тарасюк – для 6 % опитаних знайома книга «Янгол з України»;

–О.Забужко – 32 % респондентів знайомі з прозою «Польові дослідження з українського сексу», «Інопланетянка», «Казка про калинову сопілку», «Сестро, сестро...» та літературним есеєм «Шевченків міф України»;

–М.Матіос – 64 % респондентам відомі книги «Нація», «Солодка Даруся», «Фуршет», «Щоденник страченої»;

–В.Шкляр – 11 % назвали «Ключ», «Кров кажана», «Елементал»;

–І.Роздобудько – 38 % респондентів знайомі з романами «Гудзик», «Зів'ялі квіти викидають», «12, або Виховання жінки», «Амулет Паскаля», «Дві хвилини правди»;

–Г.Пагутяк – 4 % знає «Записки Білого Пташка» та «Слуга з Доброміля»;

- Є.Кононенко – 12 % знайомі з творами «Без мужика», «Імітація», «Повії теж виходять заміж»;
- Л.Дереш – 3 % – «Поклоніння ящірці»;
- С.Жадан – 17 % читали «Біг Мак», «Ворошиловград», «Депеш мод» та поезію «Марадона»;
- Ю.Покальчук – 16 % – «Шабля і Стріла», «Час прекрасний», «Таксі блюз»;
- Люко Дашвар (І. Чернова) – 93 % читали «Молоко з кров'ю», «Село не люди», «Рай. Центр»;
- В.Чемерис – 30 % сподобалися «Її звали янголом смерті», «Ольвія» та «Приречені на щастя»;
- В.Гаранін – нажаль, жоден не назвав;
- В.Яворівський – це ім'я відоме 29 % опитуваних по таким творам «Вічні Кортеліси», «Марія з полином у кінці століття»;
- М. та С. Дяченки – 38 % – «Брамник», «Долина Совісті», «Спадкоємець»;
- А.Кокотюха – 30 % – «Темна вода» та «Шлюбні ігрища жаб»;
- А.Курков – 32 % – «Ігри по-дорослому», «Ігра в отрезаний палець», «Добрий ангел смерті», «Приятель небіжчика»;
- Генрі Лайон Олді – 8 % молодих любителів фентезі вказали на романи «Дуель» та «Обитель героїв».
- Т.Якимець – 32 % «Ромашкова доля»;
- М.Думний – 14 % «За тихим шелестом трави»;
- Б.Жухевич – 16 % «Щастя в пору осені»;
- О.Радішевська – 33 % «Мрія»;
- І.Іов – 48 % «Поезії»;
- Г.Ференс – 22 % «Гармонія».

З'ясувалося, що не всі опитані знайомі з деякими авторами. Одна з причин – це відсутність у фондах бібліотек, особливо у селах, цієї літератури. А ось твори Т.Якимець, Г.Ференс, М.Думний, Б.Жухевич, О.Радішевська, І.Іов, є в бібліотеках. Це спонукає бібліотекарів якомога ширше і цікавіше розкривати фонди краєзнавчої тематики, зокрема творчості Городоцьких поетів.

Цікаво було дізнатись, які літературні премії міжнародного та державного рівня відомі нашим читачам. Із опитаних читачів

63 % назвали премії, а 37 % не відповідали на запропоноване питання. Серед названих премій лідерами з відомості стали Національна премія України імені Тараса Шевченка – 92 %, та Нобелівська премія з літератури – 44 %. Серед названих були: премія Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки, премія Президента України «Українська книжка року», премія Державного комітету по телебаченню і радіомовленню імені Івана Франка, Міжнародна літературна премія імені Олесея Гончара, літературна премія імені Юрія Яновського.

Питання «Про які Всеукраїнські літературні конкурси Ви чули?» виявило, що 47 % чули про Всеукраїнський конкурс «Коронація слова», 12 % – Всеукраїнський конкурс гостросюжетного роману «Золотий Бабай». Більшість (41 %) про конкурси не чули.

Назвати відомих сучасних українських письменників, що працюють у жанрах фентезі та детективу, та їх твори змогли 57 % респондентів. Серед авторів М. та С. Дяченки «Брамник», «Долина Совісті», «Спадкоємець», «Привратник», «Меч в камне» та ін. Вказали – 48 % респондентів; А.Кокотюха «Таємна вода» та «Шлюбні ігрища жаб» – 42 %; А.Курков «Ігри по-дорослому», «Ігра в отрезанный палець», «Добрий ангел смерті», «Приятель небіжчика» – 27 %; Г.Олді «Восставшие из рая» – 7 %; Г.Пагутяк «Записки білого пташка» – 2 %; Н.Шевченко «Містичний вальс» – 2 %; О. та Н.Шевченко «Оksamитовий перевертень» – 4 %.

Знайомі з сучасними українськими видавництвами 56 % опитаних. Найбільш популярні: «Фоліо» – 60 %; «Астропринт», «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» та «Кальварія» – 32 %.

Які часописи (журнали), що друкують твори сучасних українських авторів, Вам відомі. Всі 100 % опитаних підкреслили знайомі журнали, і не один, а навіть декілька.

Самими відомими виявились: «Дніпро» – 54 %, «Київ» – 52 %, «Радуга» – 48 %, «Вітчизна» – 44 %, «Сучасність» – 32 %, «Дзвін» – 28 %, «Березіль» – 14 %.

Чи відвідуєте ви книжкові форуми та ярмарки і чи купуєте українські книжки. 91 % опитаних респондентів не відвідують і

не купують книги, 9 % відвідують книжкові ярмарки та форуми, і купують книги.

Серед сучасної української книги, що вплинула на життя:

Мал. №6. Діаграма: «Книга, яка вплинула на життя користувачів»

Провівши дослідження зроблено такі **висновки**:

- молоді читачі сільських філіалів майже не знають сучасної української літератури та її авторів, особливо тих, які з'явилися в останнє десятиліття;
- сільський бібліотекар відірваний від літературного життя країни, тому що інформація, яка надходить із засобів масової інформації, примітивна, часом більше замішана на скандалах та політиці і не відображає в повній мірі змістову та естетичну наповнюваність тієї чи іншої книги;
- комплектування бібліотек, особливо сільських, книгами сучасних українських авторів вкрай недостатнє.

* * *

З метою вивчення читацьких інтересів абонементом Дунасвецької районної бібліотеки проведено анкетування «Книга і бібліотека». В анкетуванні прийняло участь 34 користувачі.

Анкетування проведено з метою вивчення читацьких інтересів дорослого користувача. Результати анкетування показали, що читання в житті користувачів має не останнє місце.

Із 34 опитаних:

- 13 респондентів – 40 % відповіли, – в основному користуються послугами бібліотеки;
- 28 (94 %) відзначили, що книга в їх житті відіграє велику, першочергову роль;

Для 24 респондентів книга є другом і порадиником; 4 респонденти назвали книгу наставником, а 6 – мудрим вчителем.

На важливе запитання: «Чому сприяє книга?», переважна більшість 29 респондентів відповіли – розвитку духовного збагачення, розумових здібностей. 30 респондентів зауважили – небажання читати веде до неуцтва!

Жанрові переваги читання користувачів:

- детективний жанр полюбляють – 13 респондентів;
- історичні романи – 16;
- пізнавальна література – 13;
- вітчизняна, зарубіжна класика – 8;
- поезія – 5;
- пригоди і фантастика – 6;
- художня література/життєвого плану – 23;
- періодичні видання – 8.

Приблизно 20 % респондентів віддають перевагу літературі одного напрямку.

Стовідсотково користувачі відповіли – у виборі книги їм допомагає бібліотекар, принаймні вони звертають увагу на рекомендації працівника, що до нових книжкових надходжень. У вільний час тільки читанням займаються із 34 – 19 (55,9 %) респондентів.

Прийнявши участь в анкетуванні користувачі радять іншим почитати *твори класиків*:

- М.Гоголя, Л.Толстого, Л.Українки, Т.Шевченка, О.Бальзака, Е.Ремарка, П. Загребельного, І.Барку;

Письменників детективного жанру:

-Ф.Незнанського, Ю.Шилову, Х.Чейза, С.Шелдона, А.Кристі, Д.Донцову;

Історичні романи: В.Пікуля, Г.Сенкевича, В.Малика, Ю.Дольд-Михайлика, А.Рибакова, В.Іванова, А.Черкасова, К.Седих, П.Мельнікова-Печерського;

Сучасних українських письменників: Л.Дашвара, М.Матіос, І.Роздобудько, Л.Костенко, подружжя Дяченків, М.Руденко та ін...

Спостерігаючи за процесом читання можна сказати, що користувачі середнього, похилого віку 30 % читають переважно тільки російською мовою, молодь приблизно 15 % тільки українською. 55 % респондентів читають не звертаючи на мову якою написана книга.

Дослідження читання є важливим в роботі бібліотеки, воно допомагає не тільки вивчити інтереси сучасного користувача, а й активно керувати процесом читання кожного користувача: підбирати завчасно літературу, індивідуально інформувати про нові надходження і радити ту літературу, яка на погляд бібліотекаря, враховуючи психологічні особливості і рівень підготовки до читання може зацікавити людину.

Завданням бібліотеки залишається і надалі приваблювати увагу читачів до книги, бо вона є інструментом підвищення інтелектуального потенціалу нації.

* * *

Протягом року бібліотеки **Кам'янець-Подільської РЦБС** прийняли участь у анкетуванні *«Художня книга очима читача»*. Анкетування мало за мету виявити, яке місце в читанні жителів району посідає художня література, наскільки читачі знайомі з творчістю молодих українських письменників.

Переважна більшість опитаних (всього – 411 респондентів) – жінки 60 %, чоловіки – 39,9 %.

Користувачі віком від: 10 – 20 років – 25,3 %;

- 20 – 30 років – 21,4 %;
- 30 – 40 років – 17,7 %;
- 40 – 60 років – 30,9 %;
- 60 років і більше – 4,6 %.

Щодо роду занять та професії, то респонденти розподілились таким чином: студенти – 12,4 %; учні шкіл – 16 %; робітники – 19,2 %; службовці – 20,1 %; непрацюючі і пенсіонери – 30,9 %; підприємці – 1,2 %.

Серед респондентів не знайшлося таких, що не читають художню літературу, про що стверджує однозначна відповідь «так» усіх опитаних.

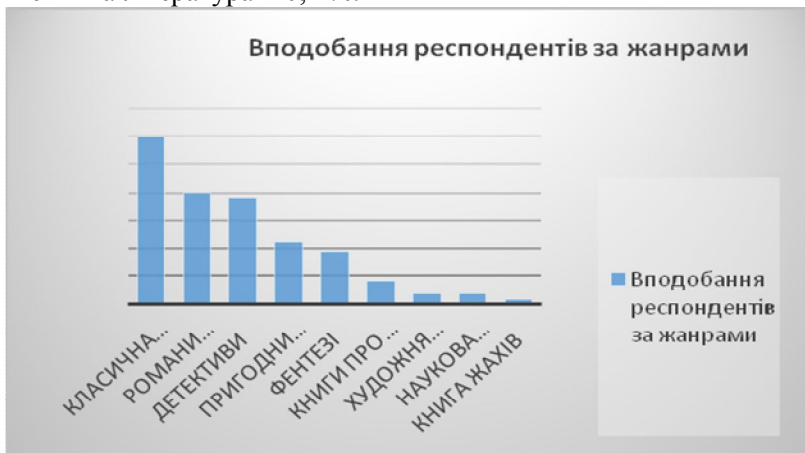
Серед улюблених книг користувачі назвали твори 60 авторів.

До переліку улюблених книг потрапило багато класичних творів: Ч.Діккенс «Великі сподівання», Е.М.Ремарк «Три товариша», «Тріумфальна арка», Стендаль «Червоне і чорне», Р.Стівенсон «Чорна стріла», В.Скотт «Айвенго», М.Шолохов «Тихий Дон», Ч. Айтматов «Плаха», М.Булгаков «Майстер і Маргарита». *Серед українських*: лідирує Т.Шевченко з поемами «Наймичка», «Катерина», «Назар Стодоля», Р.Іванчук «Мальви. Орда», І.Франко «Захар Беркут», «Украдене щастя», Ю.Покальчук «Озерний вітер», Л.Дашвар «Битіє», «Мати все», О.Забужко «Музей покинутих секретів», Л.Дереш «Культ», «Поклоніння ящірці», «Лілі Марлен», П.Солодько «Четверта революція», Н.Сняданко «Колекція пристрастей, або пригоди молодої українки», С.Андрухович «Літо Мілени», «Сьомга», «Старі люди», М.Соколян «Ковдра сновиди», В.Кожелянко «Дефіляда у Москві», М. і С. Дяченки «Ключ від королівства», «Дика енергія. Лана», С.Жадан «Цитатник», О.Погребінська «Я знаю п'ять імен хлопчиків», Ю.Завадський «Імовірність» і ін.

По декілька разів називались книги: Д.Стіл «Горький мед», «Дар», Д.Пиколт «Ангели для сестри», П.Коельо «Пятая гора», К.Мейсон «Птица страсти», К.Уинзар «Твоя навеки Ембер», В.Гюнтеки «Листопад».

Дослідження виявило широке коло читання користувачів сільських бібліотек. В жанровому рейтингу лідерами виявились: класична література – 29,9 %; романи про кохання – 19,9 %; детективи – 19,2 %; пригодницька література – 11,1 %; фентезі – 9,4 %; книги про життя підлітків і юнацтва – 4,1 %; наукова фантастика – 1,9 %; художня література по краєзнавству –

1,9 %; книги жахів – 0,9 %; історична література – 0,7 %; містична література – 0,4 %.

Мал. №7. Діаграма: «Жанровий рейтинг літератури»

Одне з питань анкети мало визначити, чи знають читачі українських молодих письменників. У ході аналізу відповідей з'ясувалось, що лише 42 % опитаних респондентів назвали саме прізвища молодих українських письменників – Л.Дереш, П.Солодько, І.Карпа, С.Пиркало, Н.Сняданко, С.Андрухович, М.Соколян, В.Кожелянко, М. і С. Дяченки, С.Жадан, О.Погребінська, Ю.Завадський.

Інші 58 % респондентів називали авторів різного віку: І.Драч, Л.Костенко, М.Красуцький, Б.Гришук, О.Забужко, І.Роздобудько, Ю.Андрухович, Л.Дашвар і ін.

Аналізуючи відповіді користувачів, стало видно, що «Молоду паросль» української літературної ниви найкраще знають учні шкіл та студенти вищих навчальних закладів, адже популяризація творчості молодих письменників здійснюється під час вивчення ними предметів «Українська література», або «Історія української літератури».

Висновок, що першочерговим завданням, яке має поставити перед собою бібліотека – є поповнення книжкового

фонду творами молодих українських авторів, організація викладок, оглядів нових надходжень української літератури.

* * *

Книгозбірнями **Новоушицької ЦБС** для вивчення читацької активності проведено соціологічну розвідку: **«Краща українська книга 2013 року»**. За результатами досліджень визначено кращою книгою року «Миротворець» Л.Дереша.

Впровадження в бібліотеках сіл: Куражин, Березівка, Песець інформаційних технологій активізувало вивчення пов'язаних з ними нових послуг, складу та використання електронних інформаційних ресурсів, характеристик користувачів Інтернету та їхньої думки щодо роботи пунктів. Так серед відвідувачів цих пунктів було організовано соціологічну розвідку **«Користувач Інтернет: Хто він?»**. Користувачі відразу відчували переваги нової послуги в порівнянні з традиційними: замість багатогодинного пошуку та перегляду інформації в читальних залах – миттєвий результат у вигляді електронної копії документа. Результати опитування відвідувачів, які постійно користуються Інтернетом показали, що 45 % користувачів бібліотеки звертаються до мережі з метою навчання, 55 % – візуальної інформації, 26 % – соціальної, 35 % – розважального характеру, 40 % – медичної.

Отримані результати свідчать, що користувачі активно освоюють можливості Інтернет-мережі та найкращими помічниками у віртуальному середовищі вважають бібліотеки.

В анкетуванні **«Книга чи Інтернет?»** взяло участь 30 осіб, з них 7 чоловічої та 23 жіночої статі, віком 16 – 60 років. Серед них 4 – учні, 7 студентів, 1 – службовець, 1 – вчитель, 2 – пенсіонери, 5 – безробітних. За освітою: середня спеціальна у – 6 респондентів, вища – 12.

За результатами їхніх відповідей спостерігається така картина: для більшості опитаних книга вічна – 40 %, а Інтернет – чергове віяння моди, яке скоро витісниться чимось іншим – 23,3 %. Інтернет і книга однаково важливі для – 36,7 % респондентів.

Книги займають важливе місце в житті 53,3 % респондентів, дуже важливе – 16,7 %, важливе, поки навчаються та без них не обходяться по 13,3 %, не дуже люблять читати – 3,3 %.

Інтернет в цьому плані поступається книзі. Важливе місце він займає лише для – 33,3 опитаних, не можуть відірватись – 10 %, користуються тільки для роботи – 26,7 %, для навчання – 20 %, не дуже важливе – 10 %.

На питання чи може Інтернет бути конкурентом книзі вважають, що так – 36,7 %, ні – 53,3 %, можливо – 10 %.

Для написання реферату чи курсової роботи 26,7 % респондентів використали б інформацію з друкованих джерел, 53,3 % – з Інтернету, 16,7 % – з обох, 3,3 % – використали б уже готові, що містяться на спеціальних сайтах в Інтернеті.

56,7 % респондентів надають перевагу електронній книзі, друкованій – 43,3 %.

Із тим, що у майбутньому електронні носії витіснять книгу погоджуються – 33,3 %, не погоджуються – 43,3 %, скоріше погоджуються – 10 %, скоріше не погоджуються – 3,3 %, важко було відповісти – 3,3 % опитаних.

Інтернет може замінити книгу 50 % користувачам, не може – 36,7 %; 13,3 % було важко дати відповідь на це питання.

40 % опитаних дотримуються думки, що Інтернет і книга спільники, 6,7 % – суперники, 53,3 % вважають, що вони доповнюють один одного.

Перевагами Інтернету по відношенню до книги 36,7 % респондентів назвали швидкість одержання інформації, 56,7 % таким чином економлять час, для 6,7 % – це насамперед зручність пошуку.

Переваги книги по відношенню до Інтернету 20 % опитаних вважають достовірність інформації, 56,7 % – зручність роботи з друкованим текстом, 20 % переконані, що паперова книга, несе в собі особливу енергетику, 3,3 %, що кожне видання має свій неповторний запах, неповторний шелест сторінок.

* * *

В бібліотеках **Старокостянтинівської ЦБС** проведено експрес-опитування **«3 ким Ви хотіли спілкуватися в**

бібліотеці?». У опитуванні взяли участь 750 користувачів бібліотек району. Аналіз анкет показав, що найбільше користувачі прагнуть в бібліотеці спілкуватися з авторитетним порадником у виборі певного джерела необхідної для нього інформації – 35,1 %. На друге місце користувачі ставлять час, цікаво проведений у спілкуванні з письменниками, видатними людьми міста та району – 22,3 %. 19,1 % опитаних хотіли б у стінах книгозбірні вирішити свої проблеми і отримати консультації таких спеціалістів, як юрист, психолог, медичний працівник. Відвідати бібліотеку з метою спілкування з однолітками, друзями мають бажання – 18,7 % респондентів і лише 5 % респондентів цікавляться зустрічами з представниками влади, правозахисних та благодійних організацій.

* * *

Визначення ролі бібліотеки в житті користувачів, їх сучасних інтересів стало основною метою анкетування, яке було проведено **Чемеровецькою районною бібліотекою** на тему **«Інтернет в бібліотеці: твоя думка»**.

Питання анкети включали декілька варіантів і кожен респондент мав можливість вибрати для себе найбільш прийнятний або дописати свій. Дослідження виявило що 70 % респондентів вважають, що комп'ютер в бібліотеці першочергова необхідність, 30 % з них що це додатковий сервіс.

85 % респондентів хотіли щоб бібліотека допомагала їм в освоєнні ПК та користуванні Інтернетом, а саме подорожувати по різних сайтах та працювати у програмах Microsoft Office.

15 % відали перевагу реєстрації у соціальних мережах.

Відповідаючи на запитання «Які послуги пов'язані з Інтернетом та новітніми технологіями Ви хотіли би отримувати у бібліотеці?»: 60 % – відали перевагу пошуку потрібної інформації, ксерокопіювання та сканування матеріалів, 25 % – користування електронною поштою, 15 % – відають перевагу скайп-спілкуванню.

Серед 100 опитаних респондентів: жінок – 56 %, чоловіків – 44 %.

За віком: 17 - 25 років – 35 %; від 26-35 років – 20 %; від 36-45 років – 15 %; від 46-55 років – 7 %; від 55-70 років – 23 % .

В анкетуванні брали участь респонденти різних професій: вчителі – 15 %; студенти – 30 %; медичні працівники – 12 %; економісти – 6 %; пенсіонери – 18 %; домогосподарки – 19 %.

Проведене анкетування дало можливість зробити певні **висновки**, що комп'ютер та Інтернет стоять на першому місці в житті респондентів.

Вільний доступ до мережі Інтернет допоможе користувачам орієнтуватися в інформаційних ресурсах світової мережі, забезпечить супровід навчальної діяльності, розвиток інтелектуальних та творчих здібностей. Тому користувачі хотіли б бачити бібліотеку технічно оснащеною та комп'ютеризованою.

Також у **Чемеровецькій ЦБС** проведено соціологічне дослідження **«Українська книга та культура села»**.

Метою дослідження було визначення ролі і місця української книги в сучасному культурному середовищі селян. Деякі запропоновані респондентам запитання мали відкритий характер, що надавало змогу висловити свою думку з того чи іншого приводу.

Підсумки анкетування свідчать про те, що за останні роки читання залишається одним із головних уподобань культурного життя селян. 46 % – респондентів оцінюють читання у своєму житті як джерело нових знань, 45,8 % – як один із важливих засобів самовдосконалення і розвитку, 43 % – як непоганий спосіб для проведення вільного часу.

На питання «Чи купуєте Ви українські книжки?»: 70 % респондентів відповіли негативно. Здебільшого, необхідну літературу мешканці отримують у сільській бібліотеці – 92,3 % опитаних, 21,3 % – у друзів, товаришів по роботі чи сусідів, 3 % – в іншому місці.

Що ж саме читає мешканець села сьогодні? Перш за все, слід зазначити, що й структура читацького контингенту, й структура читання досить стабільні та мають лише деякі тенденції до змін. Порівнюючи дані треба зазначити, що селянин, як і раніше, віддає перевагу читанню художньої

літератури – 73,2 % опитаних. Пріоритетні жанри залишилися такі ж самі: сентиментальні, сімейні, історичні романи, детективи. Список книжок, найпопулярніших в сільських книгозбірнях, теж є достатньо передбаченим. Зокрема, це романи В.Барки «Жовтий князь», П.Загребельного «Роксолана», Т.Шевченка «Кобзар», М.Зарудного «На білому світі», І.Стаднюка «Люди не янголи», І.Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», В.Собко «Лихобор», М.Стельмаха «Чотири броди», І.Багряного «Тигролови» та інше. У рейтингу серед сучасних письменників зустрічаються імена, що не входять до навчальних програм: Є.Маланюк, О.Забужко, Ю.Андрухович, А.Курков, М. і С. Дьяченко, М.Матіос, В.Шкляр. Цей факт уже може свідчити про усвідомлений інтерес до української літератури, але й він є більш традиційним, так би мовити «на слуху», сформованим на протязі останніх років. Галузева, фахова, наукова література, крім підручників запитується 14,5 % опитаних мешканців сіл. Отже, крім навчальних потреб, інші у мешканців сучасного пересічного села досить мізерні.

Що стосується читання періодики то список найцікавішої газети очолює газета «Факты и комментарии» – 18,3 % опитаних, далі «Сільські вісті» – 4,7 %, «Бульвар» – 4,3 %, «Голос України», «Вести регіона» та «Аргументы и факты» по 3,8 %, «Комсомольская правда» – 3 %, «Земля-кормилица», «Наша газета» та «Комуніст» по 1,7 % та інше. Серед журналів найбільшим попитом користується «Дім, сад, город» – 13 % опитаних, «Жінка» – 10,2 %, «Единственная» – 7,2 %, «Лиза» – 5,5 %, «Отдохни» – 4,3 %, «Наталі» – 6 %, «Перець» – 2,5 % і так далі. Не змогли визначитися з найцікавішою українською книжкою та періодикою майже 30 % респондентів.

* * *

Ярмолинською ЦБС було проведено експрес-опитування *«Бібліотека та її діяльність у рамках ПДГ»*. Мета дослідження – визначення стану задоволення користувачів послугами, що надає бібліотека по правовій освіті населення; пошук вирішення проблем, що виникли внаслідок неповного задоволення запитів.

У дослідженні взяли участь 48 респондентів, з них 56 % жінок та 44 % – чоловіки.

У результаті дослідження було визначено, що 43 % опитаних відповіли, що «постійно» звертаються до бібліотеки за допомогою у вирішенні правових питань, 31 % «інколи» та 26 % відповіли – «ніколи».

67 % опитаних відповіли, що їх не задовольняє наявність фонду правової тематики і тому найчастіше вони звертаються до Інтернет-ресурсів.

На запитання: «Чи знають користувачі, що таке ПДГ?» – 80 % відповіли – «так».

На запитання: «Яка саме тематика запитів цікавить найбільше користувачів ПДГ?», отримано відповіді:

- приватизація міського майна;
- незаконне звільнення з роботи;
- скорочення з роботи;
- житлове та податкове законодавство;
- пільги для чорнобильців;
- ветеранів війни та праці;
- права безробітних;
- звернення до суду;
- щодо різних видів відпусток;
- нарахування, переоформлення пенсій;
- контрактна форма найму;
- оздоровлення дітей;
- працевлаштування інвалідів, тощо.

На запитання: «Які з перелічених послуг надають працівники у ПДГ Вашої бібліотеки найбільше?» респондентів відповіли:

- 56 % надання консультацій щодо джерел та пошуку офіційної інформації;
- 14 % – підбірка документів за темою.

Отже, у результаті дослідження було виявлено рівень обізнаності користувачів з послугами бібліотеки у рамках ПДГ, визначено репертуар найбільш затребуваних запитів користувачів з правової тематики, зроблено висновки, які саме послуги найбільш потрібні користувачам ПДГ.

Анкетування «**Ваша думка читачу**» проводилось у центральній районній бібліотеці. В ньому взяли участь 25 респондентів-користувачів: жінки – 65 %, чоловіки – 35 %. За віком це молодь 17-18 років (100 %).

Мета їх звернень користувачів до бібліотеки: навчання – 16 (64 %); самоосвіта – 9 (36 %).

Згідно за даними опитування, респондентам потрібна інформація з різних тем. Частіше було названо: фантастика – 17(68 %), історія – 5(20 %), психологія – 2(8 %), філософія – 1(4 %).

За жанрами віддають перевагу поезії – 12(48 %), історичній літературі – 12(48 %), публіцистиці – 1(4 %).

На питання: «Як ви гадаєте, у майбутньому друкована книга залишиться, чи її замінить комп'ютер?» – 18 (72 %) студентів відповіли – звичайно залишиться; 7 (28 %) респондентів відповіли – «Гадаю настане час, коли друкована книга стане раритетом і буде значно дорожча за комп'ютер».

Згідно з даними анкетування для пошуку потрібної інформації у бібліотеці, користувачі використовують наступні джерела пошуку інформації: комп'ютер – 10 (40 %), книга – 5 (20 %), книжкові виставки – 2 (8 %), масові заходи – 1 (4 %), поради бібліотекарів – 4(16 %).

На питання: «З якого джерела Ви одержуєте основну інформацію та знання?» – 15 (60 %) респондентів відповіли – комп'ютер, книга – 10 (40 %).

У пошуках необхідної інформації, видань користувачі (згідно з відповідями) звертаються до різних джерел: до бібліотеки – 14 (56 %), беруть у друзів – 6 (24 %), купують у крамницях – 5 (20 %).

Під час опитування користувачам було запропоновано назвати видання, які на їхню думку повинні бути у бібліотеці, а їх немає. Більшість респондентів не відповіли на запитання. Ті, що відповіли, назвали теми, а не окремі видання. Респонденти вважають, що у бібліотеці недостатньо навчальних видань, творів сучасних українських письменників.

За висновками дослідження було надано наступні **рекомендації**:

- ✓ постійно вивчати запити користувачів та поповнювати фонд бібліотеки;
- ✓ проводити роботу щодо підвищення рівня інформаційної культури користувачів бібліотеки;
- ✓ рекламувати видання бібліотеки під час масових заходів.

В он-лайн опитуванні «*Чому я бібліотекар?*» взяли участь 29 респондентів.

Метою опитування було: вивчити мотивації професійної діяльності, виявити рівня професійної самооцінки, визначити, що найбільше потрібно сучасному бібліотекарю?

У результаті опитування зроблено наступні висновки: найбільше респондентів – 28 % обрали професію «бібліотекар» тому, що люблять багато читати та їм подобається спілкування з людьми. Майже половина – 48 % опитаних оцінили задоволення своєю роботою на «4» (не повністю задоволений). 40 % опитаних не повністю реалізують себе на роботі через низьке матеріально-технічне забезпечення бібліотеки.

* * *

Кам'янець-Подільською МЦБС було проведено анкетування «*Використання офіційних неопублікованих документів органів державної влади представниками місцевого самоврядування*».

Метою анкетування було зміцнення співпраці між бібліотекою та владою, створення оперативної бази повноцінного задоволення запитів керівників органів місцевого самоврядування.

Анкетування проводилось в міській раді. Опитано 22 респонденти.

На перше запитання: «Чи є Ви користувачем міської бібліотеки?», усі респонденти вказали «так».

На запитання: «Які бібліотечні заходи Ви відвідували в 2012 році», опитувані відзначили:

- День влади – 5;
- презентації книжкових виставок – 4;
- зустрічі з жителями міста (в рамках «Україна читає дітям», «Молода Україна читає», «Найкращий читач року») – 8;
- День книги – 7;
- Всеукраїнський день бібліотек – 20.

Цікаво було аналізувати відповіді про мотиви звернень можновладців до бібліотеки:

- з метою самоосвіти звертаються – 17 (77,3 %) з усіх респондентів;
- підвищення фахового рівня – 9 (40,9 %);
- знайомство з новинками літератури – 13 (59,1 %).

4 % вказали на декілька мотивів – це проведення дозвілля, бібліотечні акції, та з метою подальшого навчання.

Вичерпну відповідь представники влади дали на запитання щодо використання ними офіційних неопублікованих документів. Усі опитувані використовують тематичні теки та бібліотечний сайт, де представлені матеріали сесій міської ради.

3 % респондентів виявили бажання ознайомлюватися з матеріалами картотеки розпорядження міської ради.

Усі опитувані володіють комп'ютером та мають власну електронну пошту, на яку висловили бажання отримувати відповідну інформацію. Наприклад, завідувач відділом культури бажає отримувати інформацію за темою «Офіційні неопубліковані документи, що стосуються питань культури в місті».

За даними дослідження зроблено наступні **висновки та рекомендації**, що необхідно постійно працювати з картотекою матеріалів рішень сесій та розпоряджень міської ради; надсилати необхідну інформацію респондентам в електронному варіанті; організувати відповідні заходи (Дні влади, Дні інформації, Флеш-моби, акції) з залученням представників влади.

Всі права на авторство збережено за працівниками бібліотек області, що подали звіт по науково-дослідній роботі до сектору соціологічних досліджень та розвитку РТЦ Хмельницької ОУНБ імені Миколи Островського.

Зміст

Вступ.....	4
Документи на мовах національних меншин в краєзнавчій діяльності (<i>всеукраїнське дослідження</i>).....	4
Послуги е-урядування в бібліотеці (<i>анкетування</i>).....	6
Вивчення інформаційних потреб користувачів та задоволення їх запитів (<i>анкетування</i>).....	8
«Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з особливими потребами» (<i>загальнообласне дослідження</i>).....	10
Соціологічні дослідження в бібліотеках області.....	23

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Науково-аналітичне видання

**Науково-дослідна робота в бібліотеках
Хмельниччини
2013**

Вип. 9.

Відповідальна за випуск:
Н.М.Синиця

Укладач:
Н.П. Поліщук

Комп'ютерна верстка, правка, редагування:
Поліщук Н.П., Дорош В.Ю., Марчак Т.Ф.

Підписано до друку _____ Формат _____
Папір офсетний. Гарнітура Cambria.
Друк різнографією. Наклад _____ прим.